

52759/a

Pl. XI-6



Presi de Patre da pag. 1 a pag. 288 - liris 12.

Estero 15 liris. Kej ke han za mandāt une part de sume, son prece di mandā in bote il rest a la Libreria Zorutti, - Bologna 6. Via de Gonbruti 5. L'ediciōn di kest fasikul e je' limitade al numar di kēs personis ke han deklarāt ke intindin abona-si. Si acēt in kun mīl mans obligōis volonterjis da kūalunkūe provenjence. A Kej ke mandarēn di pluĵ di kel ke skuñaresin si mandarēn deĵ libris di kuy si dā la sot l'elenko, in relacjōn a la ġenerositāt e alis kopjis disponiblis; in ġeneral poēs, kūindi al sarā servit mĵor kuy ke al mandara pluĵ prest i bēc. Ju abonāc ke tenin presint, ke sebēn la Patre e pūedi parē care, ane se pajasin ducē, no rivin a kompensā ke une part de spese di stanpe e spediciōn, ane pal motiv ke kēj ke no han rimandāt il prin numar di seġo e han ku la lōr negligēce pūartāt a l'amministracjōn no indiferēn pjārdite di bēc e di timp.

Galerjo. Lis letaniis de Madone. Zorūt Strolig 1821-1821 (2. liris) Storia di S. Genofefa in lading, 1879 (1. 5. 50)

Zorzūt Inistoris e liendis. Siew El skovacōn (ġars in Trjestrin) Galvico. A la orba (id.) Cavedali. Dopo el lāo (id.) Carte Geogrāfike de Ladinge 1:600'000. (2. liris)

Musike Furlane 16 pag in 4. (8 liris) Zuzzi - Da Quarto

LA PATRJE LADINE

publikacjón pal Friul Cârne, Dolomitis da l'Adis e Cânton
Grisón. **LADINA PATRUJO** disp. 6-18

Esperanta resumo de l'artikoloj sur la lastaj paĝoj.

Kest fasikul al ven mandāt nome aj abonāc e a kēs
personis ke han manifestāt la voedi ricevi keste publika-
cjon. Mandā l'abonamēt a la Librarie Zorutti, Bolōgna,
via de Gombruti 5.

LIS RESONS de LADINJE

1.^a Il struk de storje kontemporānce.

Un ministro d'Italje, il barōn Nikōtare, superstit de spe-
dijōn di Sapi, l'ha dit une volte in un diskors patrijotik,
ke in dutis lis skūelis dal reġno al koventare's un insenā-
ment ke al fasēs koŋōsi e konsiderā a la zoventūt duē
i sakrificis, i dolōrs e il sang ke jere kostade a la ġenera-
cjon ke leve skonpartind, la liberacjon e l'unifikacjon de l'Ita-
lje; in kest mūd, ke j ke viŋivin su e varesin inparāt ad
aprecā e a konservā ġelosamentri une reditāt kusi precjo-
se otiŋude kun tantis lagrimis, tanc dolōrs e tantis vitimis.
I ultims avenimēnc e varesin azonzūt une vore di poġinis
glorjosis e ben istrutivis a la storje dal risorgimēt d'Italje
ed esemplis insiŋos di kostance, fermece e patrijotismo....

Nancē dī-lu, l'idēe di Nikōtare no ha vūt nisune efe-



kucjòn, ma nus pâr ke al tocâres propri o noaltris Ladinis e specialmente aj Furlâns - se no volin restâ in eterno sence une Patrie nestre, e kûindi parjas fra i pöpui - a metile in prâtike. Nus koventâres un libri di leture par picui e par granç ke al manifestâs i sakrificis ke jê kostade e ke koste a duç i pöpui - a duç sence ecêcjòn, l'indipendence e l'unifikacjòn de lôr Patrie, parçé ke i Furlâns e skomencin un flik a kapi il valôr di un benefici al kûâl duç i popui i tenin a pluj di kûalunkûe altre robe di kest mond. E no bisuñe nitîni ke al konkori e erezi l'editîci naciônâl nome kel ke l'impuñe armis miçidjâls. Oñi speje di ativitat: leterarje, sjentifike, artistike, komercjâl, industrjâl, edukative ecet... e ha il so valôr, purké e sej koordinade a otîni il skopo suprem dal risorgimént de Patrie. E noaltris o vin ben pluj bisuñe ke no i Taljâns di kest inseñamént parçé ke, se par lôr al zove a fa tiñi kont di ce ke han bielzâ, par no al devi zovâ par ecîtâmus a otîni ce ke ancemo' no vin e kest kun gran sakrifici par no e kum vantâc nome paj nestrîs lontans nevôc.

Lâ zorentûl Taljane dal verjodo herôjk dal risorgimént se é ispirade pluj ke altri a l'esenpli de Grege. Noaltris o vin invece par esenpli e par ecîtament la storje di un sekûl e di duç i pöpui civîi e barbars dal mond intir.

Se konsidarin lis dôs Mèrikis o vjodin ke un pôt a la volte, skomencând daj Stâc Unîc (1783) lis kolonjîs si proklamarin indipendentis da la mari-patrie, naturalmentri dopo 've

spandut a tarinc il sang di martirs de independence. Inons di Washington, di Franklin di Bolivar e metin te onbrene kej di Alesandre, Césare, Karlo Moño e Napoleón ke han konbatut par domina e par asojetà i popui, mentre duc ju herijs modernos e han konbatut pe independence, e pe libertat.

Tal Afje la ribeljòn da l'Indje, la resistance de Kine e de Koree a la penetraçjon eùropee e japonese, la resistance sprolungade dal Tonkin kuintri la France, de Persje kuintri la Rusje, de Anabje e dal Afganistòn kuintri l'inradence inglese, la insurecjon des Filipinis, kapitanade de Agüinaldo kuintri la Spane... e levelin vande klär ke onr popul o kost di duc i kasè l'ul sej paron sol a çaje so.

Ne manko resistance e ha presentat l'Afrike kuintri kej ke uelin çoli l'indipendence kul pretest di introdusi la civiltat. Egitt (soleraçjon di Arabi-pasja), Sudan (il Madidi) pasj' daj Zuli, Abisinje (res Teodoro, Gorani, Menelik), Marok, Tripoli, Tunis, Aljerre (Ab-el-kader ke al resistè herijhamenti par kumelis ajus aj sfuore de France), i Boers nus fasin rikuarda sdrumis di martirs de independence daj lör pais, ke, naturalmentri, tes storjis skritis par nestri us e son rajatörs, predörs, ribei, traditörs e spiöns..

In Eùrope l'e korentat un sekul di masakros parçe ke il Turk al fos debelat e Greçe, Serbye, Rumenje, Bulgarie e Albanie diventasin libaris, e la uere plui tremende ke rikuar di la storje par ke, ladis in lós Aùstrie e Rusje, podesin kostituesi tanò stac naçjonai ke no esistevin pluj, si pò di

nançe kome expresjóns geográfikis o stórikis: Litovje, Lituanje, Estonje, Ukranje, Georǵje, Armenje, Polonje, Finlandje, Ćeko-Slovakie, Sugo-Slavje, Hongarie finalmentre e son libaris. No / vitardarà tant ke altretant e saràn Irlande, Flandrje, Katalonje...

Presjóns, inkuiſiçjóns, perkuiſiçjóns, procès, esitjo, deportaçjóns isoladis e in mase, inpietaçjóns, inpolaméne, skuartaméne, maćei di interjis popoleçjóns (Armenje) no han zovàt pić a distudà keste sèt prepotént, universál, inplakabil di independence, kest odjo inesorabil kuintri lu straner, m'anci a fomenta-lu. Par oní kanpjon de independence s'ca fojât su la forće daj manigoldos de opresjón and saltave fúr d'is, e cent prime titubano o tímico, e diventavin prone a l'heroismo, al sakrifiçi, al martiri.

I d'is miljóns di martirs de fede kristjane e son stao superàc daj martirs pe fede ke Patrije!

Su epizodjos sence numar di keste ñove fede e han il so kolm afàt recént t'al sakrifiçi dol sindik de citàt irlandese di Cork, ke esind in presjón par volé l'indipendence de so Patrije al si laže stojkamentri muri di fan par protest kuintri la prepotence de Ingiltere ke si ustine a volé sklave la so Patrije. Un epizodjo pluj većo, di un'èpoke kuantke il sentiment de naçjonalitât a l'ere anćemo enbrional: In pluj di un lük de Dalmacije, i citodins kostreć a pjarci kel regiment ke al rapresentave par l'or sekulâr libertât, e sepuliscin vaila la bandjere di San Mark, apües, sot l'oltâr majör de glesje.

Èko infîn un insiñe esenpli di omôr di independence
furnît ancemo il 25 otubar 1739 dal stât il plu j minustul
k'al existi; Il kardinâl Alberon al veve dut preparât par
dekapitâ la milenarje Republike di San Marin e sotomett-
le a la sovranitât di Rome. I konseirs e varesin do-
rât fa il zurament di fedeltât al nûv sovrân te glesje
principâl di S. Marin, durânt une gran funcjôn. Vinût il
moment dal zurament, il Regent al disè kun fermece ke
il prin di otubar al veve zurât fedeltât a S. Marin e ke al
konfermare la so fedeltât a la Republike. Altretânt e fâs
la majorance, benke i sgeros dal kardinâl e forin li atâr
kun kontenô minaçôs, e il kardinâl liberticide al skuñi
desisti de so inprose e ritira-si plu j ke in prese; Ke
l'esenpli di kest puñ di humiñ decîs a difindi ed
oltrance l'hereditât daj lôr paris al catti seguâc!

La gran mestre universâl

In presînce aduncê de naracjôn detalgâde daj sfiârc e
daj sakrificiis di duê i pöpui par kûstârsi independen-
ce e unitât, aj kûaj o vin acenât apene di srol, lis
nocjôns di storje kome ke si é inseñade fin kumô tes
skûelis - episodjos di invassjôns, tradimênc, krudeltâc, ueris
di sterminjo par oprimi e komandâ, ribeljôns, lotis di anta-
gonismo fra reñâno e fra çapitanis, esplosjôns di odio e
di vendete tra pöpui uêac da governânc - e son duboltri
ke edukativis e istrutivis par no k'o vin ancemo di sko-
mençâ a inparâ il valôr infinit de independence e pö

eküistale pas a pas te manjere ke i nûts tîps e konsentirân, vata-de ku l'elevarjôn de Kulture, kul istrui ed edukâ il popul, kultivâ l'enge e memorjis konservâ reli-gjosamentri kustûms lec e tradicjôns, tîni in grandisim ho-nôr la justieje ke je il fondament de stâc, meti dut l'impêno par stabilî un ekûilibrjo sald fra lrs klasis soçjals, kura il ben-jesi, e la salût dal spirt e dal kûarp di duç e fa in mûd ke i viçlus e sejn atrâc sence save-tu te nestre sfere o ke almanco si sfûarcin di imitâ il nestri sagô regimênt, in une paraule fa in mûd ke, kome fin kumô si e citade l'Ingiltire, si citi o titul di honôr la Ladinje.

La istrucjôn da zorentât e ha di sej tâl, ke poj sogo-gatôrs e becârs di pôpui, ançe se humin di gjenjo kome Cesare o Napoleôn, o aventurîrs o tirâns kome Pizzarro o Radeski, no nudrisi ke indifference o disprêc, mentre dute la amiracjôn e skuñarâ sej riservade aj opûestuj e aj martirs de libertât e sterminatôrs di tirâns: Bruto o Gutfjelmo Tell, Macini o Garibaldi, Kalvi o Batisti.

Insumis la storje e ha di furni il valôr edukatîv ke i konpêt: e ha di sej une minere di bojns esenplis al fin ultin de risurecjôn de Patrije.

Kuânke la nôve gjenarajôn e sarâ inherude fin a la medole di tâl spirt di independence, e si sarâ formade une calde kosjence naciônâl, ke finore e mançe ançe tîs perso-nis studjadis, i Furlâns no formarân pluj une eçecjôn fra duç i popui de tjare, konprinduc i altris Ladîns,

e le pome de libertät, kompletamentri mature, e kolorä a pluj lizore barefele.

Tünin a menc ke künanke i Talsäns e goldovin de lör sklavitüt sence nance kapi ce ke ur mančare (kome tone čapöns ke mangin e si ingrasin), e viñvin klamöc koletti- vamentri daj stranirs kul non, he kumö lu sentiresin ingursjös, di Nacjón-karnaväl. E rifletin ke la indipen- dence si sküiste tant pluj prest, kuant si ha mojör gräd di kulture. Infäo la prime a libera-si dal Turk je stade la Grece, l'ultime l'Albanie; la prime a distaka-si da l'Austrije la Lombardie; e di dute la Mérique, ju Stäc Ünice e son stäc i prins a proklama-si indipendence.

Il koncet di Nacjón.

Oñi skritör l'ha dat une definicjón un pök diferente di Nacjón e Nacionalität. Renän, o müd d'esenpli al dis ke la nacjón e dipend da la volontät di formate da part di due i citadins e ke la nacjón e ha un'änime, un principi spiri- tüäl, e ke keste änim e je kreade da dös kondicjóns: il pasät ke al dä un patrimoni komün di memorjis, e il pre- sint ke al dä il komün desideri di vivi insjeme e di trasmeti dute la vedität ricevude.

Profonde je la definicjón di Mascini: Nacjón al di unität di principis, di skopos, di spirt. La N. e je formate da la kosjence de proprie misjón e funcjón, da part ke si ha di la kome kolektivität te storje presint e future, opere ke ben sintind specjäl, partikolär, respjet a la misjón di dute l'hu- manität.

Konsiderade l'humanitât kome un organismo ke al si
sviluppe, ke al progrediss, oñi naciôn e je' un organo kel'ha
une determinade funciôn indispensabil a l'andament evolutiv
di dut il konplês organik, l'e' un strumênt indispensabil
pe harmonie di ke grande orkestre ke je' il progre's human.
No baste ke la kolektivitat, ke marte il non di naciôn, e vedi
unitât di lenghe, di race, di territori, okôr ke vedi unitât di
skopo, ke vedi une fede e une tradiciôn propre, ke kostituis
si un konplês organik diferên de altris kolektivitat.

Lis difikoltâc dal moment presint, al dis il prof. Arkanul
Gishjeri e provenîn dal fat ke la kosjence di un skopo ko-
mun a dutis, e di une propre partikolar misiôn di oñi na-
ciôn no je' ancemo' formade o e je' apene al stât di barlûm,
e je' sul krika'. Vjodarin ke la Ladinje e ha un skopo ben definit.
Dal plu' al manto due son d'akordo ke la naciôn e ha
di vè unitât di lenghe, stirpe o soçe, kostums, lee, guisâr,
religiôn, tradiciôn, storje, kulture, laterature, territori, volontât,
e komunance di intere's materiali e morâi.

No si e' invece d'akordo tal fira' l'importance relative di tesci
karaters di kesis kondiciôn: kûal hej-al di sej il plu' im-
portant; kûal hej-al di vîni dopo e in ce ordin?

Se il prin l'e' l'unitât di lenghe kome sosten la majorance
e in partikolar il geôgrafa Adrijân Balbi ke al dis: ke e je' il
vèr trat karateristik ke al diferencje une naciôn di ke altre,
no podoresin formâ une naciôn la Svicare, il Belgio e manto
ke manto l'Austrije, ke ha tiñut dâr, ma ke infîn je' lode in

făc, kome la Rusje da la kuał si son distakadis dutis lis
načjóns a lenga'e diferent dal rus. In un stes stăt lis ofulis
linguistikis diferentis de mađorance e dovaresin ritiui-sr sen
paradis dal rest, e infati e je tendence a koncėdi-ur ađtonomie
di lenga e kulture e kul la' dal timp forsi ad oportui' spirituál.
mentri a la načjón libare da la kuał par mutivs geografiks e
son nome politikamentri separadis. Infim si verifike anče ke-
ste anomalie o stranbarie di paif ke han dōs lengis : une
daj sjors e une daj puars : A Malte i puars e fevelin un lenga'e
arabo, i sjors taljan e ingles; in Lituanije i puars lituān, i sjors
polak e anče rus; in Pjamont, il popul pjamontes, la hint
fine frances e in sekonde linje taljan : e po no okor la lontans.
In Friul popul e kontadins fevelin nome furlan e la borge-
sie e kej ke son montac in stan, venet e, kej ke riezin,
e tentin di fevela' taljan.

Se si esigēs unitat di stirpe, osje di origin, si vinare's a la
konklusjōn ke no estst skuasī nissune načjōn parče ke in
oñi paif si e vut par invassjōns replikadis, inmigracjōn, spo-
polamēno e ripopolamēno in seguit a karestiis, epidemiis e
sterminjōs, inkročos e inbastardimēno di oñi fote.

In un popul ke al okupe teritori une vore estēs si rimar-
kare's fra i pone estrems gran diversitat di kostums e di
tradicjōns. Altretant si disī de unitat storike. Si pō vē pluđ
afinitat kun paif kontinanc di načjōn diferent ke kun paif
lontans de stese načjōn.

Se si pretind komunance di lec e di guriar si distake da

une naçjòn dute la part iredente ke spes e ha it senti-
ment naçjonāl pluĵ vīr. Se si rikjēd unitāt di spīrt
e di volontāt, oltre ke eskcludi keĵ ke par interēs e stān-
lākāc a la greppe dal guvjār opresōr - ed eskcludi dutis
kestis ānīmīs vindudīs al stranīr e sarēs une fortune - si
lasāresin fur duē keĵ travjāc, ke han vude, da l'edu-
cājōn antinacijōnāl, falsifikade o sledrosade la košjence.
La unitāt di religiōn in tīmps di libertāt di košjence,
kome i nestris, e jē manko necesarje; del rest esistin
stac kun dōs religiōns in kuj il numar daj fedēi l'ē
su par jū l'istes; altris in kuj la minorance e jē konside-
revul, finalmentri in duē pluĵ o manko sence inkonvenjēn-
e son representadis une vore di konfesjōns.

Se si rikjedēs unitāt di teritori habitāt no formāres
naçjōn i pōpui nōmadis kome Cingars e Lapōns, o keĵ
ke no han pluĵ une Patĵe kome ju Hebreos, mentre e
posedin dutis līs altris prerogativis di naçjōn, e forst in
grād pluĵ elevād di troš altris. No formāresin naçjōn
i kolonos distākāc da la mari-patĵe e si podarēs dubitā-
ançe de naçjōn ladine il kuj teritori no l'ha pluĵ kun-
fins ġeografiks precīs ne unitāt parçe' ke i vicīns un
pōk a la volte lu han staronzāt fin a ridūst-lu in bo-
kōns separāc.

Ju interēs ekonomiks e pūedin sej in kontrast al pont
di determinā uēris (Uēre di Secesjōn daj Stāz Unīc) sole-
vacjōns kome ke vude in France pōk prime de Uēre Mondjāl

o un antagonismo latent, kome in oñi stät, fra la reğon
agrikule, ke indusťrjal e ke komercjal o minerarje; kũĩndi no
je indispensable a une nağjon komunität di intere's material.
Se finalmentri par determinä i kũfini di une nağjon e
devin eoli-si in konsiderağjon ançe li's neçesitac militärs o di
difese, si podare's verifika' il fat ke pe stese reğon ke l'Italje
vitorjoze e ul il kũfin a li's Alps sence kura-si doj pöpui
alogenos ke ven a capo dentri, la Germanje vinciťrice e poda-
re's, pe stese reğon di suturece, v'e pretindũt il kũfin
a un flum de planure v'enete. Su kũfini jusc e perma-
nenc e dovaresin sej independenc da la vitorje. L'ũltime
ũere e ha dimosträt, par kũj ke l'ũl konsidera-le komple-
vementri, ke i metodos ũerests si gambiin sekond li's kon-
dijons dal teren, ke no son stadi's fortecis, trincẽjs, ostä-
kui natural o artificiali e distancis, ke no sejn stadi's supe-
radis e par l'oposto ançe il teritori manko favorit de
nature pe difese, vjart afät a l'inveřjon, pe virtũt e pal vo-
lor di difensörs decıs, l'ha kostitũt un balũord insormontabil.
Parçe' ke i Ladins e formin une nağjon.

Se si domandä ançe a personi's studjadis, a kej ke han la
me'skule in mon. par kũali's reğon l'Italje e forme une nağjon,
si riçevaresin rispũestis une vore indeterminadis e afät insu-
ficientis. Pe majör part si trate di une veretät zaromaj here-
ditarje, tradiğjonäl, asjomatike, indiskutibil, amitude da la ġene-
ralität, di kũj no si sint plu' biřin di dimostrağjon o di ju-
stifikagjon parce' ke niscun plu' la met in dubi.

Za 70-80 ajns no jere laté kusi e al koventare provi
kun duc ju argomenc ke l'Italje e formave une noçjôn uni-
ke, ke vere diint di unifikazi e kest per konfuta' kej tané
ke ancemo dubitavin, e la frase ke no jere stâde pronuncjâde
dal prin kapitât : ke l'Italje no jere altri ke un' espresjôn
geografike, un vokabul komud par desîrâ' brevementi la peni-
sule ke alore e jere dividude in tre reinos, kuâti dukâc, lu
stât de Glesje, S. Marin sence kontâ i teritoris ke son stâc
fin memodant sogêc a l'Austrije o ke ancemo dependin de
Svîcere, de France o de Ingiltere. Une peravle kome ke di
"Balkanje", no ancemo usâde za 50 ajns, kuând ke ke peni-
sule si îlamave Turkie, mentre di Turks elêtivs and-hâ ben
pôs, e kome ancemo par habitudin o komoditât si pã kô-
mâ Austrije e Rusje l'eks teritori di kesc doj imperis
lâc in fâs.

Lis rispuestis e saresin ancemo manko d'akordo se si
domandâs dulâ ke shomence o ke finîs l'Italje e i mutivs
des relativis opinjôn. Kuâlkidûn, pluj svelto, al podarê's lu-
singa-si di vè rispûindût a plen kul cîtâ un vjars di Dante.
L'opinjon di Dante, kun dute la veneraçjôn al gënjo sovrân
d'Italje no nus pâr ke vali trop in kuestjôn kusi konpli-
kadis in kuj la sçence moderne, kun dut il so koredô di
noçjôn di onî faté, no jê al kâr di pronuncjâ l'ûltime perav-
le. Krodi di concèa un tâl berdej kul pûartâ l'opinjon di
un hom, ke seben al svoli sore duc i altris kome un'âkuile,
nujedinanto al rispegle lis idejs dal medjo-êv, not sarêr altri

ke kontinua i metodos di kej tins skurs in kuj lis
inteligencis e larin in zir te fumate e no vjodevin olti
ke tavjars i ocari di Aristotile; sare's nea la sjence e la
kritike, rinuncjo a kofoi i kunfins d'Italje di ke bande
dula ke il genjo al si los dismenteat di indikaju.

Se l'Italje e jere une espresjon geografike e jere alman-
ko pe so kualitat di penisule e pe korone des Alpis ben
definide e da sekui e sekui e vere un non. La Ladin-
nje e je indefinide par kunfins e il so non l'e a la major
part inorat. Ance lis personir ke lejn libris e stujs no la
kofoin nance di non parce ke un libri ke la ilustrate
e di proposit no l'esist e se i stujs e fevelin di vor no l'e
ke par neate o par insultate. Bisune la indaur di 70-80
ajns par cata libris ke reputasin necesari dimostre l'esisten-
ce di une nacija italiane. La Ladinje e je tal periodo
korispondent a kuond si fasevin i prins timids scenos al
risorgiment, kuindi la dimostracion ke imprendu no po
sej fur di luk. Kel ke un Taljan no l'okor plu ke al
sepi, un Ladin e un Furlan al skuine sare o mene-det, par
pode diskuti e sostini lis resons de Patrije se kualkidin
al azardas di metile in dubi.

Pe Ladinje o sin anemo al 1831, al 1821, al 1814,
forse anemo plu indaur rispjet a dula ke si ha di rivs,
ma konfuartinsi al pinsir ke kumo si merce plu svelc
e, par kel ke dimostrarin plu indevant, lis resons di jesi
de Ladinje Neutrat tal kur dal'Europe e son kusi fuartis

ke nrisune maravee ke veñin acetodis e rikonojudis. Al podarës dâ-si ke i diplomotiks, ritinun-le util, la volensin krea-le once küntri la voluntät daj Ladins stes, kome no lasaresin ke la Svicare si sjotjes, taj sjej elemine raqonöi, kome no lasin ke l'Aüstrje si taki a la Germanje. Da kel myedi, o carla-län daj popui, ke je la diplomacie, si po' spjetar dut, e fra lis tantis cosis once küolki cos'e di ben.

Si sfüarcarin di presentä in tanë kapitui lis resöns de naqjon ladine. No si frate ke di apuntas, sej pe manönce di studis preporatorjis fac a kest skopo, sej pe nestre insu-ticence, sej pe rapidität ku la küäl butin ju kestis päginis. Okorarës ke unesküadre di spezialistë si proponesin önün tal so ram il küesit: "Defini lis notis koratamentikis di due i Ladins e determinä in ce gräd si diferencin daj altris pö-pui, spezialmentri da kej kuj küoj e hon plu' someonce."

Da kest levör komplex e saltaresin für i diric mopenäbii di kositui une naqjon e di sta due unie e indipendence.

Un pök a la volte il koncet ançimö nebulös, indeterminat, asträt de Ladinsje al caparës küorp, al sarës prime sintüt daj Ladins e po da dute l'Eürope. Insume sul tapët si varës une küestjon ladine, e dopo mitude bisuñe sjölzi-te.

Pe tenaqje daj rispätivs patrjoc si son mitudis e si son risul-tis la küestjon Greke, Rumene, Belge, Taljane, Serbe, Bülgare, Albanese, Armene..., kome si sjölzarän ke Irlandese, Katalane Breitone... Ladine. Bisuñe' però fa prest e meti in-lote i fjaris in äge se no si abulirän intänt lis naqjons, e

nostris jentharin sence non, sence storje e sence vë
vënd par no un zornade sole di soreli, tal minësirôn di
duê i popui.

Race o stirpe.

Race ùl di origin, provenjence, soçe. Al sarès il kara-
tar pluŷ sigūr par decidi de l'esistence e de unitat di
une naciōn. Ma il kontinūo gambjā di sede di une part
o di dut un popul, (semigraciōns, invasiōns, deportaciōns ec.)
l'ha pūortāt inkroço de race originarje o autōktone
dal paīs ku la hint foreste, dimūdtē no esist pluŷ ni
sune regiōn, almanko da lis nestrīs bandis, kun race hu-
mane pure, no misklicade. Duē kūindi e ritēān ke
la karataristike principāl di une naciōn e jē dade de
lenge e no da la race parçē ke une stese race e pō fe-
velā lengis diferentis, e pō, kul timp, mudā lengāc, e une
stese lenge e pō sej fevelade da humiū di stirpe diferent
ke nuyz-di-manko e kostitūisīn une naciōn unite e kon-
pate.

A nestre edificaciōn in bafe a kesē mutiv o podiū
afermā a priori ke la stirpe ladine e jē unc des manko
misklicadis di dute la penisule taljane. Lis oservaciōns
antropologikis, kome vjodarin, e konfermin kel ke al di
il rasonemēt. E jē manko bastardade par kesē mutivs:

1^a I Ladins e habitin in valadis di difiçil aces, plenis
di grēbanos dulā ke no jerin risorsis par popolaciōns
forestis, ke no jerin kūinali indotis a fermas da riçece

daj lüks, fertilitat de țară, dolcece dal klime.

IInd Ance la planure furlane, par il pluș sence age e ster
no presentare atrativis a restă. Parantik no esistind kana
e i poc - se pūr ond-jere - podind jesi taponac, fra Luj
e Tajament in timp di sut une orde di barbars invasor
e varės shkūūt muri di sēt. La planure alte dal Friul, fi
lis kulinis e lis risultivis de Base no po sej stade ke u
teritori di pasac, dula' ke l'invassor nol podere sostā nance
un moment e tant manko decidi-si a ferma-si permanen
tementi

III^{re} Ju antiks Furlans a oñi invassjōn si ritiravin tu la
nemalre tes montānis, e no l'ē di krodi ke A'tile e konpa
niz bjele, e sejn lāc a sokaju fūr da kej rifugos, dal
moment ke l'Aūstrje stese, kuy myēc dal di di hūe, e ha
lāsāt ke durānt l'invassjōn daj zovins armac e viverin
su lis nestris montānis. In kej tinsps lontāns di manko bi
sūns, hint pluș fūrte, pluș temperade aj klims, kuānke i
debui e jerin naturalmenti eliminac e no tiūuc su kome
kumō a fūrce di midisimis e di stoks, vivi tes montānis,
fin ke la burasce e jere pasade, l'jere un stār pluș sen
plic di kumō. Dute la rīcece e konsistere tal besteam,
un pōt di gran, pjelo o pōs pecōc par visti-si kūalki stru
ment agrikul primitiv e kūalki krep di kusine.

Kej ke habitavin a la Base si ritiravin su lis isulis o si
plāvin taj bosks e taj paluc dula' ke poderin stā sigurs,
Pes citac la facende jere pluș difitil. No l'ere facil scānpā